

**R.P. URBANI NAVARRETE
TRIGINTA ET DUO ANNI MAGISTERII
APUD PONTIFICIAM
UNIVERSITATEM GREGORIANAM
FELICITER COMMEMORANTUR**

SUMMARIUM: I. Curriculum vitae. Praecipua magisterii capita: 1. Consensus naturaliter sufficiens, sed iuridice inefficax. 2. Natura pactitia consensus matrimonialis. 5. Inseparabilitas contractum inter et sacramentum in matrimonio christiano. 6. Consummatio matrimonii. 7. Matrimonia mixta. 8. Amor coniugalis. 9. Communio vitae. 10. De peculiaribus nullitatis capitibus. 11. In Curia Romana Consultor, aliaeque eius extra Facultatem activitates. II. Bibliografia P. Navarrete. III. Dissertationes ad Doctoratum sub directione P. Navarrete elaboratae.

**I CURRICULUM ET PRAECIPUA MAGISTERII
CAPITA**

Natus die 25.5.1920 in vico Camarena (Teruel) in Hispania, ingressus est in Societatem die 20.6.1937 in Bollengo (Ivrea) in Italia. Absoluto noviciatu, per quattuor annos (1939-1943) studiis humanisticis incubuit in Veruela (Zaragoza). Dein studia philosophica in Facultate Sarrianensi (Barcinone) obtento gradu Licentiae absolvit (1943-1946). Tunc iterum Veruelam rediit ubi per triennium humaniores litteras Iuniores S.I. docuit. Studia theologica perfecit in Facultate Oniensi (Burgos), ubi Licentiam in Theologia obtinuit anno 1953. Exacto anno tertiae probationis in Gandia, Romam missus est ad studia in Facultate iuris canonici Universitatis Gregoriana ut futurum professorem destinaverunt. Incepit docere anno 1958-1959

tractatum De Sacramentis (praeter sacramentum Ordinis), quae disciplina, praesertim sacramentum matrimonii, constituit obiectum suae specializationis.

Fuit Decanus Facultatis ab anno 1974 ad annum 1980, quo Rector Universitatis renunciatus est. Absoluto sexennio rectoratus iterum anno 1986 Decanus Facultatis nominatus est, atque ad secundum triennium est confirmatus anno 1989.

Indolis intellectualis P. Navarrete revelatur iam in sua dissertatione ad Lauream, edita in *Analecta Gregoriana* anno 1959 (B. 2)¹: capacitas analysis et synthesis, peculiaris attentio ad evolutionem historicam quaestionum, obiectivitas et aequilibrium in aestimando, rigor in argumentando, claritas in exponendo.

P. Navarrete successit P. Cappello in cathedra De Sacramentis. Primis quattuor annis docuit tantum Sacramenta initiationis et reconciliationis, inde vero ab anno 1963 etiam et sacramentum matrimonii. Hinc est cur annis 1959-1962 plures articulos scripserit circa quaestiones de sacramentis initiationis et reconciliationis (B. 3, 5, 7, 10, 11), inter quos notari merentur ille de ministris extraordinariis confirmationis (B. 5) ac ille de iurisdictione in Synodo Romana (B. 10), in quibus Auctor quam maxime urget necessitatem recognoscendi disciplinam tum quoad ministrum Confirmationis, tum quoad concessionem facultatis audiendi confessiones, id quod Codex 1983 penitus in effectum duxit.

Ab anno 1963, quo P. Navarrete primum articulum scripsit circa matrimonium, fere tota eius activitas scriptoris dirigitur ad quaestiones theologico-

¹ B remittit ad bibliographiam seu scripta P. Navarrete elenchata in § II.

canonicas vel canonicas sacramentum matrimonii respicientes. Ac iure potest dici nullum fuisse problema agitatum in hoc lustro rapidae evolutionis in quo P. Navarrete aliquid non contulerit ad problema circumscribendum, illustrandum, novis acquisitionibus evolvendum.

Nihilominus per totum tempus magisterii sui P. Navarrete proposuit alumnis argumenta pro dissertatione, respicientia diversos aspectus sacramentorum sive omnium in genere (D. 9, 14)², sive initiationis (D. 4, 26, 60, 66) aut reconciliationis (D. 2, 5, 6, 8, 12, 29, 43, 45, 74) in concreto.

1. *Consensus naturaliter sufficiens, sed iuridice inefficax*

Anno 1960 P. Bertrams publici iuris fecit in *Miscellanea in honorem Card. Gasparri* quoddam rescriptum S. Offici, quo concedebatur facultas sanandi matrimonium nullum ob defectum formae, postquam viro supervenerat impotentia coeundi perpetua. Hac occasione plura hinc inde scripta sunt circa efficaciam consensus naturaliter sufficientis sed iuridice inefficacis, praesertim relate ad convalidationem matrimonii. P. Navarrete in hoc contextu articulum scripsit anno 1963 demonstrans Ecclesiam sanare in radice matrimonia invalida ob impedimentum iuris divini postquam impedimentum cessaverit (B. 15), quo ostendebatur affirmationem can. 1139 § 2 «Matrimonium contractum cum impedimento iuris naturalis vel divini, etiamsi postea impedimentum cessaverit, *Ecclesia non sanat in radice*», iam praxi ipsa Ecclesiae superatam esse. Ideoque canonem corrigendum esse

² D. remittit at dissertationes elenchatas in § III.

eo sensu ut affirmet hoc matrimonium posse sanari in radice, id quod Codex 1983 expressis verbis affirmat (c. 1163, § 2). Momentum huius quaestionis, quod attinet ad consensum, in eo stat quod, superatis dubiis quae adhuc tempore codificationis 1917 supererant, supponitur uti doctrina certa verum consensum seu consensum naturaliter sufficientem posse existere etsi idem dirigatur in personam iure divino inhabilem ad matrimonium.

Quod attinet vero ad causalitatem consensus naturaliter sufficientis sed iuridice inefficacis P. Bertrams plures articulos tunc temporis scripsit in quibus, applicando matrimonio invalido suam theoriam de structura interna et externa actus iuridici, aliquam veram causalitatem iuridicam attribuebat consensui naturaliter sufficienti sed iuridice inefficaci. P. Navarrete ut quaestionem totam undequaque examinaret scripsit volumen de convalidatione matrimonii ad usum alumnorum, quod pluries fotografice reproductum est (B. 18). Auctor analysim amplam et acutam, attenta etiam evolutione historica, facit de natura et causalitate consensus perseverantis atque de complexo instituto convalidationis matrimonii, indigittans etiam ea, quae in Codice 1917 minus exacte dicebantur atque suggerens innovationes quae in Novum Codicem inducere oporteret, praesertim quod attinet simplificationem instituti sanationis in radice.

Hoc difficile argumentum curavit P. Navarrete ut semel et iterum dissertationibus illustraretur (D. 3,17,23,30,71), quarum tertia (D. 23) in *Analecta Gregoriana* publici iuris facta est.

2. *Privilegium fidei*

Uti notum est, post promulgatum Codicem 1917 Sancta Sedes maiore in dies amplitudine concedebat

dissolutionem vinculi matrimonii non rati in favorem fidei, in casibus qui non comprehendebantur neque in privilegio paulino neque in constitutionibus saec. 16 collectis in can. 1125 (1917). Tunc coepit adhiberi terminus «privilegium petrinum» ad designandam potestatem Ecclesiae, vel totam vel partem iuxta diversas sententias, ad haec matrimonia solvenda.

P. Navarrete in hac provincia adeo delicata iam anno 1964 firmam positionem accepit contra usum termini «privilegium petrinum», utpote prorsus inepti ad quamlibet potestatem Ecclesiae vel Romani Pontificis designandam. Ostendit praeterea omnes casus dissolutionis matrimonii non rati in favorem fidei cadere sub una eademque Ecclesiae potestate quae inde a S. Paulo diversis modis ac diversa amplitudine decursu saeculorum exercita est et exercetur (B. 17). Immo ulterius procedendo in sua reflexione circa hanc materiam P. Navarrete defendit hanc potestatem, quam Christus concessit Ecclesiae quamque «vicariam» vel «ministerialem» vocant, non esse concipiendam uti «extraordinariam», «divinam», «speciali privilegio concessam», sicut saepius repetitur, sed simpliciter uti unam ex illis potestatibus, quas diversa quidem ratione specificamus quaeque tamen omnes comprehenduntur in illa una «potestate sacra», qua Christus ditavit Ecclesiam ad suam missionem salvificam decursu saeculorum actuandam (B. 37,45). Haec synthesis doctrinalis confirmatur duobus ulterioribus studiis indolis praevalenter historicae, aliud circa tres constitutiones saec. 16 in can. 1125 (1917) collectas (B. 57), aliud quod totam historiam quaestionis comprehendit (B. 63).

In hac delicata materia direxit dissertationem circa potestates Ecclesiae earumque ordinem syste-

maticum (D. 39), quae in *Analecta Gregoriana* recepta fuit.

3. *Indissolubitas matrimonii rati et consummati*

In intimo nexu cum quaestione de potestate Ecclesiae ad solvenda matrimonia non rata etsi consummata, est quaestio iam tempore praeparationis Concilii Vat. II suscitata utrum Ecclesia potestatem habeat ad solvenda etiam matrimonia rata et consummata. Quaestio aliquo modo tacta est etiam in Aula conciliari atque occasione interventus Exc.mi Zoghby attentionem opinionis publicae quam maxime excitavit.

Illis annis scripta in favorem potestatis Ecclesiae dissolvendi etiam matrimonia rata et consummata multiplicabantur, saepius eadem iterum iterumque repetendo. P. Navarrete peculiarem attentionem huic gravissimae quaestioni praestitit. Imprimis a. 1969 omnia quae inde ab initio discussionis scripta erant in favorem dissolubilitatis matrimonii rati et consummati collegit eaque accuratae analysi subiecit, simul indigitans ad modum «observationum» ea quae in eis vel prorsus praetermittebantur vel saltem non satis aequo lance aestimabantur (B. 31).

Principium indissolubilitatis, uti patet, supponit conceptus univocos «matrimonii», «rati», «consummati». In discussione non defuerunt qui, principium indissolubilitatis retinentes, negabant vel in dubium vocabant vel in alio sensu intelligebant alium aliumve ex his tribus conceptibus, quibus principium indissolubilitatis constituitur. P. Navarrete peculiari claritate conatus est definire hos conceptus atque relationem inter ipsos conferre, ut principium indissolubilitatis modo univoco intellegatur et sustineatur (B. 43).

Gravitas et momentum hodiernum indissolubilitatis matrimonii rati fuit cur P. Navarrete suggereret circa illam quattuor dissertationes (D. 22, 33, 35, 38), quarum duae (D. 33, 35), honorem publicationis in *Analecta Gregoriana* obtinuerunt.

4. *Natura pactitia consensus matrimonialis*

Inter insidias contra principium indissolubilitatis matrimonii cristiani consummati nulla alia fortasse est adeo subtilis quam illa iuxta quam consensus matrimonialis non est concipiendus uti actus voluntatis indolis pactitiae qui uno momento creat relationem mariti-uxoris, quae relatio semel creata non amplius ab arbitrio humano pendet; sed potius est concipiendus uti consensus continuus, vi cuius matrimonium etiam in sua realitate iuridica et theologica continuo conservatur vel potius recreatur. Agitur de conamine applicandi ad matrimonium canonicum interpretationem quam moderni romanistae, inde a C. Mamenti, dare solent consensui matrimoniali, prout in fontibus romanis invenitur, substituendo tamen illam «affectionem maritalem» iuris romani amore coniugali, sensu praevalenter erotico intellecto. Plura scripta P. Navarrete reflectunt insistentiam efferendi naturam pactitiam consensus matrimonialis, uti unum ex principiis fundamentalibus doctrinae catholicae de matrimonio. Dixeris haud absque fundamento insistentiam in illustranda hac indole pactitia consensus constituisse unam ex notis magis peculiaribus magisterii P. Navarrete. Etenim praeter studia specifica huc spectantia (B. 34, 35, 38, 52, 53, 61, 62), saepius per transennam illum conceptum iterum iterumque illustrat.

Etiam super hoc thema plures direxit dissertationes (D. 1, 11, 41, 50, 57, 62, 73).

5. *Inseparabilitas contractum inter et sacramentum in matrimonio christiano*

Ambitus conceptus «matrimonii rati» seu sacramenti pendet a principio inseparabilitatis inter contractum matrimoniale et sacramentum in matrimonio duorum baptizatorum. Si enim tenetur doctrina iuxta quam ubi dantur simul et foedus matrimoniale validum et baptismus duorum coniugum ibi habetur necessario sacramentum, uti sancitur in can. 1055 § 2, tunc omnia matrimonia valida duorum baptizatorum sunt «rata» seu sacramenta. Si vero admittitur posse dari matrimonia valida duorum baptizatorum quae non sint eo ipso sacramenta, tunc non omnia matrimonia baptizatorum etsi consummata essent indissolubilia nec omnia caderent sub exclusiva competentia Ecclesiae, cum ratio competentiae Ecclesiae sit sacramentalitas matrimonii christiani.

In hac quaestione, quae adeo post Concilium agitata est, P. Navarrete, plene conscius de difficultatibus practicis pastoralibus mundi saecularizati hodierni, enixe adlaboravit ad hoc principium doctrinale illustrandum ac tuendum tum quatenus est fundamentum competentiae Ecclesiae in omnia matrimonia duorum baptizatorum (B. 56, 59, 69), tum quoad rationes theologicas quibus principium innititur (B. 35, 52, 69), tum quoad consecratoria practica in ordine ad exercitium iuris nubendi baptizatorum (B. 46, 74).

Hoc super argumento aliquas dissertationes ad lauream direxit (D. 52, 56, 67, 73), quarum una in *Analecta Gregoriana* edita est (D. 67).

6. *Consummatio matrimonii*

Influxus magisterii P. Navarrete in recognoscenda doctrina et disciplina de consummatione matrimo-

nii et de impedimento impotentiae fuit procul dubio valde notabilis.

Quoad consummationem P. Navarrete imprimis conatus est efferre mysteriosum nexum qui intercedit inter consummationem, quae, ultimis temporibus, uti elementum pure materiale et biologicum tractari solebat, et sacramentum, eo praesertim fine ut aliquo modo intelligatur cur consummatio matrimonii sacramenti effectus theologicos et iuridicos adeo graves producat (B. 35). Eadem intentione ductus conatus est superare conceptum illum incompletum consummationis de quo supra, exigens ut pro consummatione habeantur praeter elementa anatomica et physiologica, etiam et elementa psychologica, quae ipse primus indigitavit in elementis quae requiruntur et sufficiunt ut *actus sit humanus*. Quae doctrina sancitur in litteris circularibus Congregationis pro Sacramentis diei 20 diciembris 1986, uti interpretatio practica locutionis «humano modo» canonis 1061 (B. 36).

Quoad elementa physiologica copulae, P. Navarrete inde ab initio sui magisterii in difficili quaestione an eiectio seminis in testiculis elaborati sit elementum essenziale copulae consummativae matrimonii, tenaciter tenuit eiectationem seminis testicularis non esse quid essenziale copulae, ideoque viros qui canales deferentes irreparabiliter oclusos habent non esse ob hanc causam *impotentes* coeundi, sensu canonico, sed *steriles*. Haec doctrina, quae contra se habebat constantem iurisprudentiam tribunalium ecclesiasticorum signanter Tribunalis Romanae Rotae, necnon plurimos Doctores, praesertim inde a brevi *Cum frequenter* Sixti V, tandem sancita est Decreto Congregationis pro Doctrina Fidei diei 13 maii 1877 (B. 60) atque implicite supponitur in notione «impotentiae coeundi» can. 1084 novi Codicis. Si quis confert

articulum P. Navarrete *De notione et effectibus consummationis matrimonii* (B. 36) cum actis Commissionis Codici I. C. recognoscendo editis in *Communicationes* (6 [1974] 177-198), facile animadvertet studium P. Navarrete constituere veluti cardinem discussionis in coetu laboris, etsi tunc temporis P. Navarrete nondum esset Commissionis Consultor.

Quod attinet vero ad impotentiam mulieris, contra tendentiam iterum recentius manifestatam plus exigendi quam capacitatem recipiendi membrum virile in organum copulatorium, P. Navarrete firmiter restitit, doctrinam communem semel et iterum affirmans (B. 48,49), quae quidem post memoratum decretum Congregationis pro Doctrina Fidei diei 13 maii 1977 indiscussam firmitatem obtinuit.

Circa haec argumenta plures dissertationes ad lauream direxit (D. 13,32,40,44,46,48), quarum nullae in *Analecta Gregoriana* editae sunt (D. 40,46).

7. *Matrimonia mixta*

Iohannes XXIII iam in ipso nuntio futuri Concilii proponebat unionem christianorum fovendam uti unum ex finibus a Concilio promovendis. At legislatio tunc vigens circa matrimonia mixta videbatur constituere obstaculum oecumenismo fovendo. Immo in ephemeridibus et aliis mediis communicationis quaestio de matrimoniis mixtis exhibebatur uti tessera ad sinceritatem Ecclesiae in motus oecumenici promotionem demonstrandam. Ex alia parte cum Concilium ob penuriam temporis rem de matrimoniis mixtis non tractaverit, tota quaestio devoluta est Romano Pontifici, qui non nisi gressibus successivis novam disciplinam de matrimoniis mixtis in Codice nunc collectam, instauravit. Res etiam in prima Synodo Episcoporum

discussa est et suffragationi subiecta, quoad puncta quae peculiarem implicant difficultatem. P. Navarrete, sollerti attentione totam quaestionis evolutionem secutus, ampla comentaria theologico-canonica singulis documentis dedicavit, in quibus saepius tum insufficientem esse gressum factum aperte significabat tum solutiones possibiles pro futura recognitione innuebat (B. 16,19,20,22,23,24,30,37). Recentius iterum ad idem argumentum rediit ad efferendum exemplum collegialitatis datum a Paulo VI, qui voluit ut in recognitione disciplinae de matrimoniis mixtis collegialitas in actum deduceretur (B. 71).

Insuper fuit Director dissertationis de matrimoniis mixtis cum relatione ad Germaniam (D. 54).

8. *Amor coniugalis*

Const. *Gaudium in spes* Concilii Vat. II quam maxime effert momentum amoris coniugalis in capite *De dignitate matrimonii et familiae fovenda* (nn. 47-52). Constitutio vero cum sit pastoralis atque omnibus hominibus dirigatur, ut plurimum non loquitur terminis stricte technicis. Immo positive quaestiones technicas evitat.

Iam inter Concilium sed praesertim annis immediate subsequentibus in non paucis scriptis doctrina Concilii de matrimonio, quod attinet praesertim eius structuram iuridicam, modo aequilibrato non exhibebatur, eo quod aliqua elementa plus aequo extollebantur, alia vero plus aequo deprimebantur. P. Navarrete anno 1968 primus aggressus est studium completum et in fontibus fundatum circa structuram iuridicam matrimonii prout in *Const. Gaudium et spes* proponitur. Iam vero cum amor coniugalis peculiarem novitatem in textu conciliari prae se ferret ac peculia-

riter esset discussus, ad illum peculiaris attentio erat praestanda. Studium editum est in quattuor articulis successivis in *Periodica*, sub titulo *Structura iuridica matrimonii secundum Concilium Vaticanum II. Momentum iuridicum amoris coniugalis*, qui articuli, postea in unum volumen collecti, pluries photographice reproducti sunt (B. 25, 26, 27), et adhuc hodie constituunt studium criticum fundamentale circa textum conciliarem de matrimonio. P. Navarrete, sive in hoc studio sive in aliis posterioribus huic argumento dedicatis vel saltem de illo obiter agentibus (B. 35, 37, 38, 39, 43, 44, 53, 55, 68, 69), tenet amorem coniugalem, qui quidem non potest identificari cum consensu matrimoniali, esse quid prorsus necessarium ut matrimonium suos altissimos fines obtineat, at est quid aiuridicum, quod non ingreditur in campum iuris nisi uti signum authenticitatis consensus. Haec thesis aliquo modo enuntiata est a Paulo VI in allocutione ad Praelatos rotales, a. 1976, asserens amorem coniugalem non assumi in provinciam iuris, etsi maximum momentum habeat in instituto matrimonii et familiae (A.A.S. 68 [1976] 204-208).

Nec potuit P. Navarrete non dirigere aliquam dissertationem de hoc argumento, sc. de amore et de consensu matrimoniali (D. 49).

9. *Communio vitae*

In *Const. Gaudium et spes* matrimonium describitur uti «intima communitas vitae et amoris coniugalis». Termini «communio», «coniunctio», «consuetudo», «consortium» et alii huiusmodi erant in usu in tota traditione theologica et canonistica, inspirata in definitionibus matrimonii quae in iure romano inveniuntur. At post Concilium conamen haud leve factum est ad significationem magis ditem etiam quoad

elementa essentialia his locutionibus tribuendam, haud absque gravibus haesitationibus et confusionibus. In ipsis Schematibus Codicis recognoscendi terminus «communio vitae» adhibebatur in primo canone de matrimonio (nunc can. 1055) ad designandam totalitatem elementorum quae matrimonium constituunt, in canone vero de exclusionibus (hodie can. 1101 § 2) ad indicandum unum tantum elementum essenziale consensus, quod locutione «ius ad communionem vitae» vel postea «ius ad ea quae essentialia sunt in communione vitae» indicabatur. In hoc contextu P. Navarrete constanter institit in necessitate claritatis in hoc argumento adeo gravi tractando. Imprimis definiendum erat utrum hoc «ius ad communionem vitae» esset aliquid specificum, diversum et contradistinctum a summa iurium, quae in traditione canonica uti essentialia iam individuata erant atque in formulis pregnantibus «consuetudo vitae», «consortio omnis vitae» etc. comprehensa retinebantur. Si affirmative respondebatur ad hanc quaestionem prae-viam, quaestio altera eaque gravissima erat aggredienda scilicet quid novi continet hoc novum «ius ad vitae communionem», non comprehensum in illis formulis iam traditione consecratis. Denique si hoc ius demonstraretur, quaerenda erat solutio technica ad proponenda haec iura quae adeo diversa sunt, etsi uno eodemque termino designentur. Sic stantibus rebus, probabiliter influxui P. Navarrete debetur substitutio ex officio facta in can. 1101, § 2, ubi iam non dicitur «aut ius ad ea quae essentialia sunt in communione vitae», sed generalior locutio adhibetur: «aut aliquod matrimonii elementum essenziale» (B. 38, 55; cfr. etiam 39, 47, 54, 63, 68, 69, 70, 72).

In relatione cum praesenti argumento Director fuit dissertationis de «mutuo adiutorio» (D. 59).

10. *De peculiaribus nullitatis capitibus*

Prostant praeterea plura P. Navarrete scripta quae diversa capita nullitatis matrimonii illustrant sive quoad eorum naturam iuridicam, utrum nimirum sint iuris divini an humani, sive quoad ambitum eorum efficaciae invalidantis, sive quoad eorum autonomiam vel interdependentiam in ordine ad processum nullitatis, sive quoad ordinem systematicum.

Huc spectant praeprimis studia iam memorata de autonomia capitum nullitatis ex defectu consensus ob perturbationem aliquam personalitatis (B. 50), de autonomia capitis nullitatis ob incapacitatem assumendi onera (B. 41) atque illa plura quae de impedimento impotentiae coeundi uno vel alio modo tractant (B. 36, 43, 48, 49, 69, 72).

Accedunt studia de errore doloso (B. 47, 70, 72) et de metu (B. 42, 74). Quod attinet ad dolum, P. Navarrete tenaciter defendit dolum qua talem, attento solo iure naturali, numquam addere errori circa qualitatem vim invalidandi foedus coniugale. Attenta autem natura huius foederis, quo instauratur «intima communitas vitae et amoris», possunt dari errores circa alterius partis qualitates, sive spontanei fuerint sive dolosi, qui ex solo iure naturali reddant nullum matrimonium eo quod tales qualitates sint prorsus incompatibiles cum illa intima communione vitae et amoris, quae propria est matrimonio.

Quod spectat vero nullitatum ex capite metus, P. Navarrete, post accuratum et criticum studium evolutionis historicae, qua semper maius momentum tributum est elemento subiectivo metus patientis, concludit clausulam «ab extrinseco incussus» can. 1087 § 1 (Cod. 1917) vix quidquam operari ideoque posse opportune omitti in Codice recognoscendo, quo fiet

ut unica nota qualificans metum invalidantem sit eius gravitas, prout in praxi iurisprudentia rotalis hodierna citatum canonem interpretatur et applicat (B. 42). Circa originem et ambitum efficaciae invalidantis, qua metus pollet, recentius P. Navarrete quaestionem accuratissime circumscripsit in brevibus annotationibus quas scripsit ad Responsum Pont. Comm. C.I.C. authentice interpretando, quo affirmatur vitium consensus de quo in can. 1103 (ex capite metus) posse applicari etiam ad matrimonia acatholicorum (B. 74).

Ad rem etiam pertinet recens studium circa impedimenta dirimentia quae peculiarem relationem dicunt ad dignitatem personae humanae (aetas, raptus, crimen), in quo, praeter commentarium ad singula ex his impedimentis, conamen fit in synthesim scientificam redigendi influxum quo leges positivae sive inhabilitantes sive irritantes exercent in nullitatem matrimonii (B. 76).

Denique ad provinciam nullitatem reduci potest articulus circa bona matrimonii, siquidem cum hoc argumento arcte connectuntur nullitates, quae ex exclusione cuiuslibet elementi aut proprietatis essentialis matrimonii oriuntur (B. 68).

In campo nullitatum matrimonii conflictus dari possunt inter persuasionem subiectivam et realitatem obiectivam circa validitatem vel invaliditatem proprii matrimonii. Quaestio quidem gravissima est quaeque diversas solutiones etiam sub respectu legislativo invenire potest. P. Navarrete hac in quaestione, claritate qua solet, conatur imprimis individuare casus in quibus talis conflictus fundamentum obiectivum reapse habere potest, dein posibles vias solutionis indicat, quarum aliquae in novo Codice sancitae sunt (B. 58).

In fine placet attentionem convertere ad disserta-

tiones, quas, in hac materia direxit P. Navarrete. Numerantur undecim, et omnes respiciunt aliquod consensus vitium, nempe *errorem* (D. 10, 19, 50, 64), *errorem dolosum* (D. 69, 70), vel *metum* (D. 24, 49, 58); aut *exclusionem* alicuius elementi essentialis obiecti consensus matrimonialis (D. 65) aut etiam *conflictum* inter forum internum et externum (D. 16). Haec ultima dissertatio in *Analecta Gregoriana* publici iuris facta est.

11. *In Curia Romana Consultor, aliaeque eius extra Facultatem activitates*

a. Attentis scientia et experientia, quas P. Navarrete in suo magisterio et scriptis demonstrabat, ut ex supra dictis constat, mirum non est ut diversi Curiae Romanae organismi eum uti Consultorem sibi arcesserint, inter quos indicare iuvat «Congregationem pro Doctrina Fidei», «Congregationem pro Cultu Divino et pro Disciplina Sacramentorum», «Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae» (ubi primo Referendarii, dein Votantis munere functus est) et «Consilium ad Unitatem Christianorum fovendam».

Singularis mentio facienda est de «Commissione Codici Iuris Canonici recognoscendo», quae ratione habita, ut videtur, de scriptorum P. Navarrete praestantia, necnon utilitatis quam ex eorum usu Coetus de matrimonio capiebat (sicut supra innuimus), eum a. 1976 Consultorem nominavit; exinde eius influxui in codificationem ianua magis patuit. Placet aliquod specimen huius influxus indicare. Anno 1974 ephemerides «Il Regno» edidit textum integrum Schematis iuris recogniti de matrimonio. Tunc P. Navarrete in textum publicatum observationes scripsit (B. 47), quarum duae nostra intersunt. En prima: «Categoria

“impedimenti prohibentis” eliminetur prorsus a Codice» (p. 629, e); et in altera suggerit ut «novum caput contineat disciplinam de matrimoniis mixtis. Hoc esset magis consonum cum materia de qua agitur, magis clarum et logicum ac minus odiosum fratribus separatis. Patet tunc omitti debere terminum “impedimentum” ...» (p. 628, d). Ac de facto utrumque suggerimentum Codicem novum ingressum est.

Commissio Codici recognoscendo, cum transformata fuit in Pontificium Consilium interpretationis, retinuit inter consultores P. Navarrete, ut, qua peritia adjuvarat in Codice recognoscendo, eadem et ad illum ceterosque textus legislativos interpretandos collaboraret.

Absoluto Codice Latino, Pater accitus est a Commissione pro Codice Orientali, ut in ultima revisione opinionem suam aperiret praesertim quoad canones de sacramentis.

Post Curiam Romanam liceat nobis verbum addere de Curia Societatis Iesu, quae opera huius sodalis qualificati usa est ad problemata iuris peculiaris nostri solvenda, cuius rei habetur vestigium in quodam articulo de paupertate publici iuris facto (B. 51).

Hoc est typicum Consultoris Curiae Romanae — audi etiam «Curiae S.I.» —, quod eius «vota», seu responsa scripto data, rarissime uti talia edantur et satis exceptionaliter uti dissertationes a se stantes publicentur; sed asservantur simpliciter in archivorum Curiae obscuritate, ab hominibus ignorata, attamen bene cognita ab Illo «qui videt in abscondito». In his archivis iacet alia series scriptorum P. Navarrete. Ut de eorum valore iuridico iudicemus, sufficit virum cognoscere; quoad numerum attinet, videtur esse conspicuus, prout ex circumstantiis confratres eius rimare potuimus.

b. Adhuc inter labores extra sedem Facultatis peractos peculiarem mentionem merentur (ut sileamus de sic dictis «conferentiis») cursus circa novum Codicem aut circa iurisprudentiam, quos aliquando ipse P. Navarrete solus, alias vero in collaboratione impertiit canonistis aut iudicibus tribunalium Ecclesiae in Argentina, Brasil, Colombia, Costa Rica, Ecuador, Messico, Peru, Polonia, Ungheria, España, Uruguay, U.S.A., Venezuela.

* * *

Non possumus imponere finem his paginis circa magisterium in iure canonico Patris Navarrete, quin pauca verba expendamus circa ipsum uti sacerdotem et collegam. Eius semper fuit adiuvere ceteros Professore, quovis sacrificio posthabito, sive commodi personalis, sive horarii, sive temporis. Quin etiam in sex ultimis annis, etsi oculorum morbus visum eius valde quidem minuit, non tamen ipsius fortitudinem, quae tanta est ut vitam sacerdotalem eodem rhythmo ducat, officia academica, lectiones, publicationes (B. 68-76) incredibili tenacitate explere pergat, fraternam denique conversationem etiam cum solita hilaritate fovere non desinat.

Fortasse haec christiana fortitudo dicenda est lectio potissima, altioris quidem Magisterii, quam P. Navarrete in anno sui emeritatus discrete nobis offert.

IGNACIO GORDON, S.I.

II. SCRIPTA P. URBANI NAVARRETE

1951

- 1) *Puede equivocarse el Papa?*, Col. «Folletos Populares», Madrid 1951, pp. 32.

1959

- 2) La buena fe de las personas jurídicas en orden a la prescripción adquisitiva, Roma 1959, *Analecta Gregoriana* n. 105, pp. XIX+377.
- 3) De cessatione reservationis peccati ratione sui reservati bona fide in confessione reticiti, in *Periodica de re morali, canonica, liturgica*, Miscellanea in honorem R.P. Felicis Cappello, 48 (1959) 491-523.
- 4) El «Manso Escorial» de Vich y la «Santa Cueva» de Manresa, in *Decor Carmeli*, 14 (1959) 40-51.

1960

- 5) De ministris extraordinariis Confirmationis in America Latina et Insulis Philippinis, in *Periodica* 49 (1960) 143-190.
- 6) Decretum Sacrae Congregationis Consistorialis de facultatibus et gratiis pro America Latina et pro Insulis Philippinis, Annotationes, in *Periodica* 49 (1960) 241-250.
- 7) De extensione facultatum absolvendi a casibus reservatis durante itinere maritimo vel aëreo, in *Periodica* 49 (1960) 469-488.
- 8) A proposito del caso Chessman, in *Hechos y Dichos* 26 (1960) 405-410.
- 9) El Sínodo Romano, in *Hechos y Dichos* 26 (1960) 572-576.

1961

- 10) De iurisdictione ad audiendas confessiones iuxta constitutiones Primae Romanae Synodi, in *Periodica* 50 (1961) 160-202.

1962

- 11) Suprema Sacra Congregatio Sancti Officii. De sacra communione infirmis administranda horis postmeridianis, Annotationes, in *Periodica* 51 (1962) 248-260.
- 12) Commentarium historico-iuridicum in Constitutionem Apostolicam de latinitatis studio provehendo «Veterum sapientia», in *Periodica* 51 (1962) 318-402.
- 13) La posesión de las «universitates» especialmente en caso de extinción de todos sus miembros, según Bartolo, in *Bartolo da Sassoferrato, studi e documenti per il VI centenario*, vol. II, Milano 1962, pp. 345-372.

1963

- 14) SS. D.N. Ioannis Papae XXIII Litterae Apostolicae Motu Proprio datae. Quaedam praecipuntur vacante Sede Apostolica valitura: Annotationes. in *Periodica* 52 (1963): Litt. 211-220; Annot., 221-234.
- 15) Ecclesia sanat in radice matrimonia inita cum impedimento iuris divini, in *Periodica* 52 (1963) 348-390.
- 16) Monumentorum pontificatus Ioannis XXIII memoria, in *Periodica* 52 (1963) 500-522.

1964

- 17) De termino «Privilegium Petrinum» non adhibendo, in *Periodica* 53 (1964) 323-373.
- 18) *De convalidatione matrimonii*, ad usum auditorum, Romae 1964, pp. III+153.

1965

- 19) Derogación de la forma canónica en los matrimonios mixtos entre orientales, in *Hechos y Dichos* 31 (1965) 141-147.
- 20) Vis clausulae «Servatis praescriptis can. 1061» in sanatione matrimonii mixti per facultates M.P. «Pastorale munus» concessas, in *Periodica* 54 (1965) 301-306.

1966

- 21) Iubilaeum extraordinarium indicitur, in *Periodica* 55 (1966) 93-107.

- 22) *Commentarium in Litteras Apostolicas motu proprio datas, «Integrae servandae», 7 dec. 1965, quibus Sacrae Congregationis S. Officii nomen et ordo immutantur*, in *Periodica* 55 (1966) 610-652.
- 23) *Adnotationes canonicae ad Instructionem «Matrimonii Sacramentum», in Periodica* 55 (1966) 755-769.

1967

- 24) *Controversia de mente Instructionis «Matrimonii Sacramentum» quoad obligationem praestandi cautiones*, in *Periodica* 56 (1967) 484-504.
- 25) *Structura iuridica matrimonii secundum Concilium Vaticanum II*, in *Periodica* 56 (1967) 357-388; 554-578.

1968

- 26) *Structura iuridica matrimonii secundum Vaticanum II*, in *Periodica* 57 (1968) 131-167; 169-216.
- 27) *Structura iuridica matrimonii secundum Concilium Vaticanum II. Momentum iuridicum amoris coniugal*, Roma, 1968, pp. 155. Ristampa Roma 1973 et 1988.
- 28) *Il divorzio in Italia*, in *Cronache Legislative* 3 (1968) 19-23.
- 29) *Diritto naturale e teologia nel problema dell'indissolubilità del matrimonio*, in *Dialogo* 3 (1968) 21-33.
- 30) *Matrimonia mixta in Synodo Episcoporum*, in *Periodica* 57 (1968) 653-692.

1969

- 31) *Indissolubilitas matrimonii rati et consummati: Opiniones recentiores et observationes*, in *Periodica* 58 (1969) 415-489.
- 32) *De aestimatione testimoniorum in processu canonico: Nota bibliographica*, in *Periodica* 58 (1969) 754-757.

1970

- 33) *Commentarium canonicum ad Litt. Ap. motu proprio datas «Matrimonia mixta», 31 mart. 1970*, in *Periodica* 59 (1970) 423-469.
- 34) *Consensus matrimonialis in matrimonio romano eratne initialis tantum an continuus?: Nota bibliographica*, in *Periodica* 59 (1970) 505-508.

- 35) Foedus coniugale, Amor, Sacramentum, attenta doctrina Concilii Vaticanii II, in *Acta Conventus Internationalis Canonistarum*, 20-25 maii 1968 Romae celebrati, Typ. Pol. Vat. 1970, 645-673.
- 36) De notione et effectibus consummationis matrimonii, in *Periodica* 59 (1970) 619-660.

1971

- 37) Potestas Vicaria Ecclesiae: Evolutio historica conceptus atque observationes attenta doctrina Concilii Vaticanii II, in *Periodica* 60 (1971) 415-486.
- 38) Consenso matrimoniale e amore coniugale con particolare riferimento alla Cost. «Gaudium et spes», in *Annali di dottrina e giurisprudenza canonica*, I, *L'amore coniugale*, Città del Vaticano 1971, 203-214.
- 39) Per un nuovo ordinamento canonico del matrimonio, in *Matrimonio, Famiglia e Divorzio*, a cura di G. Concetti, Napoli 1971, 329-345.

1972

- 40) Curavit editionem operis *Ius Populi Dei: Miscellanea in honorem Raymundi Bidagor*, 3 vol., Romae 1972, XXIII-2006 pp.
- 41) «Incapacitas assumendi onera» uti caput autonomum nullitatis matrimonii, in *Periodica* 61 (1972) 47-80.
- 42) Oportetne ut supprimantur verba «ab extrinseco et iniuste incussum» in can. 1087, circa metum irritantem matrimonium?, in *Ius Populi Dei: Miscellanea Bidagor*, Roma 1972 III, 571-593.
- 43) Vinculum matrimoniale in Theologia et Iure canonico, in *Vinculum matrimoniale*, Romae 1972, 98-140.
- 44) Mutationes et praevisae innovationes in iure matrimoniali, in *Prawo kanoniczne* 15 (1972) 3-17.
- 45) Observaciones al concepto de la potestad vicaria del R. Pontífice, in *Atti Congr. int. dir. can. 1970*, Milano 1972, II, 949-953.

1973

- 46) El matrimonio de los católicos «no practicantes» y «no creyentes». Conflictos jurídico-pastorales, in *Sal Terrae* 61 (1973) 875-885.

1974

- 47) Schema iuris recogniti «De matrimonio». Textus et observationes, in *Periodica* 63 (1974) 611-658.

1975

- 48) De muliere excisa. Animadversiones in opus recens editum, in *Periodica* 64 (1975) 335-361.
49) Nota in «Contra-animadversiones» de muliere excisa, *ibid.*, 678-681.

1976

- 50) Problemi sull'autonomia dei capi di nullità del matrimonio per difetto di consenso causato da perturbazioni della personalità, in AA.VV. *Perturbazioni psichiche e consenso matrimoniale nel diritto canonico*, Roma 1976, pp. 113-136.
51) Pobreza apostólica de la Compañía, in: AA.VV. *Identidad y Misión de la Compañía hoy*, Bilbao 1976, pp. 139-168.

1976

- 52) Matrimonio cristiano e sacramento, in: AA.VV., *Amore e stabilità nel matrimonio*, Roma 1976, pp. 55-75.
53) Amor coniugalís et consensus matrimonialis, in *Periodica* 65 (1976) 619-632.
54) Nota bibliographica in opus: Piero Antonio Bonnet, L'essenza del matrimonio canonico, in *Periodica*, *ibid.*, 743-753.

1977

- 55) De iure ad vitae communionem: observationes ad novum Schema canonis 1086 § 2, in *Periodica* 66 (1977) 249-270.

1978

- 56) Competentia Ecclesiae in matrimonium baptizatorum eiusque limites, in *Acta Congressus commemorativi primi centennarii Facultatis I.C. Universitatis Gregorianae*, Roma 1978, pp. 95-115.
57) Privilegio de la Fe: Constituciones pastorales del siglo XVI. Evolución posterior de la práctica de la Iglesia en la disolu-

ción del matrimonio de infieles, in *El Vínculo matrimonial. Divorcio o indisolubilidad?*, Madrid, edic. B.A.C. 1978, 239-304.

- 58) Conflictus inter forum internum et externum in matrimonio, in *Investigationes theologico-canonicae*, Roma, edic. PUG 1978, 33-346.
- 59) De iure quo regatur oportet matrimonium acatholicorum baptizatorum post futurum Cdicem promulgatum, in *Prawo Kanoniczne* 21 (1978) 97-104.

1979

- 60) De natura et de applicatione Decreti S. Congregationis pro Doctrina Fidei diei 13 maii 1977 circa impotentiam viri, in *Periodica* 68 (1979) 305-326.
- 61) Influsso del Diritto Romano sul Diritto matrimoniale canonico, in *Atti del Colloquio romanistico-canonico* (Roma 16-18 febr. 1978), Roma 1979, 299-318.

1980

- 62) Il matrimonio nel diritto canonico: Natura del consenso matrimoniale, in *Atti del colloquio romanistico-canonistico*, Roma 13-16 marzo 1979, Roma, Ed. Pont. Univ. Later. 1980, 125-139.
- 63) «Favor fidei» e «salus animarum», in *Jus* 27 (1980) 60-88.
- 64) Pater Olis Robleda, canonista, in *Periodica* 69 (1980) 623-637.
- 65) Pater Olis Robleda, canonista, in *Apollinaris* 53 (1980) 614-627.

1981

- 66) Soziales Handeln der Kirche, in *Ökumenischer Rundschau* 30 (1981) 260-274.
- 67) Social Action of the Church, in *Mid-Stream* 20 (1981) 28-40.

1986

- 68) I beni del matrimonio: Elementi e proprietà essenziali, in *La nuova legislazione matrimoniale canonica. Il consenso: Elementi essenziali, difetti, vizi*. Città del Vaticano, Ed. Vat., 1986, 89-100.

1987

- 69) *Nuevo Derecho Canónico*, in collaborazione cum Fr. J. Urrutia, Caracas, Publicaciones Iter, 1987, pp. 317.
- 70) Canon 1098 de errore doloso estne iuris naturalis an iuris positivi Ecclesiae, in *Periodica* 76 (1987) 161-181.
- 71) La riforma della legislazione canonica su i matrimoni misti e l'esercizio della collegialità sotto il pontificato di Paolo VI, in *Paul VI et les réformes institutionnelles dans l'Eglise*, Brescia, Pubblicazioni dell'Istituto Paolo VI, 6, 1987, pp. 87-100.

1988

- 72) Novae methodi technicae procreationis humanae et ius canonicum matrimoniale, in *Periodica*, 77 (1988) 77-107.
- 73) Missa pro populo et stips alterius Missae eadem die celebratae (can. 951, § 1), in *Periodica* 77 (1988) 175-178.
- 74) Annotationes ad Responsum Pont. Com. C.I.C. authentice interpretando circa applicationem vitii consensus de quo in can. 1103 matrimoniis acatholicorum, in *Periodica* 77 (1988) 497-510.
- 75) Diritto fondamentale al matrimonio e al sacramento, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale*, 1 (1988) 72-78.

1989

- 76) Gli impedimenti relativi alla dignità dell'uomo: aetas, raptus, crimen, in *Gli impedimenti al matrimonio canonico*, Città del Vaticano, Ed. Vat., 1989, 71-94.

III. DISSERTATIONES AD DOCTORATUM SUB DIRECTIONE P. URBANI NAVARRETE ELABORATAE¹

1961²

- 1) BEAUMIER Jean, *Le discernement requis pour contracter mariage.*
- 2) SPREWERS Iacobus, *De iuribus et obligationibus quoad sacramentum poenitentiae usque ad Concilium Nicaenum.*
Louvain 1963, 649 p. (excerpta).

1962

- 3) DOGGETT John A., *The External Appearance of the Figure of Mariage.*
- 4) HAMAO Stephanus, *Mens Ecclesiae circa dispositionem animae adultorum ad baptismum suscipiendum. (Post Concilium Tridentinum usque ad nostrum tempus).*
- 5) MARTINEZ José, *La potestad de jurisdicción en el sacramento de la penitencia, a propósito de la absolución de materia voluntaria.*
- 6) PÁEZ Luis G., *La jurisdicción por costumbre para oír confesiones.*
- 7) TOMZINSKI Georgius, *De canonicarum electionum confirmatione. Historice, canonice, analytice.*

1963

- 8) BOZZOLI Horacio, *El uso de la ciencia adquirida en la confesión.*
Buenos Aires 1964, 118 p. (excerpta).
- 9) FITZPATRICK Michael, *The Gratuity of the Sacraments. An Historical Study and Interpretation of Canon 736.*

¹ Hac 74 dissertationes pervenerunt ad defensionem, quarum 46 publici iuris factae sunt sive totaliter (16), sive in excerptis (30).

² Indicatur annus in quo dissertationis defensio facta est.

- 10) HAASE William R., *The Matrimonial Impediment of Error from the Sixteenth Century to the Code.*
- 11) LANDINI Emilio, *Il «favor matrimonii» nella dottrina e giurisprudenza postridentina.*
- 12) MEJIA Marco T., *La confesión a distancia.* Madrid 1964, 128 p.
- 13) MEURER Christian, *Die Ehezwicke und das Hindernis der Impotenz gemäss dem Brief "Cum frequenter" Sixtus V.*
- 14) RE Giovanni B., *La proibizione di amministrare i sacramenti agli eretici e agli scismatici (can. 731, § 2).*

1964

- 15) RODRIGO Romualdo, *Origen y evolución histórico-jurídica de la Orden Tercera Agustiniiana.*
- 16) SANCLIMENS A PUIG-REIG, Matthaeus, *Conflictus forum internum inter et externum in materia matrimonialis dispensationis.* Analecta Gregoriana n. 149, Roma 1965, XXIV-151 p.

1965

- 17) DOYLE Adrian L., *The Retrotraction of the Juridical Effects of Marriages convalidated through «Sanatio in Radice».*

1966

- 18) CARDOSO Elías M., *Estado de virginidade e promoção ao Sacerdócio.*
- 19) DOMINE Umberto, *L'errore semplice intorno alle proprietà essenziali del matrimonio ed il suo influsso sulla validità del medesimo.* Parma (Italia) 1966, XXI-132 p.
- 20) RYAN John J., *Matrimonial convalidation in the event of invalidity «ex capite vis et metus»: A historical-juridical study.*
- 21) YEZI Carolus, *La structure du mariage coutumier des Baluba. (Conditions de validité).* Lubumbashi (Zaire) 1968, 92 p. (excerpta).

1967

- 22) ABRIL CASTELLO Santos, *Autores clásicos favorables a la disolubilidad del matrimonio rato y consumado?* Salamanca (España) 1970, 36 p. (excerpta).

- 23) KOFLER Anton, *Über die Beziehung zwischen Eheunfähigkeit der Personen und dem Ehemens. Entwicklung des Problems von Sanchez bis in die Gegenwart.*
Analecta Gregoriana n. 165, Roma 1968, XV-189 p.

1968

- 24) GULLO Carlo, *Il «metus» ingiustamente incusso nel matrimonio in diritto canonico.*
Napoli (Italia) 1970, 134 p. (excerpta).
25) JESTER Louis, *Der Ehebegriff der josephinischen Kanonisten.*
Mödling (Austria) 1970, XI-44 p. (excerpta).
26) KOWALCZYK Józef, *De extraordinario Confirmationis ministro: comparatio disciplinae Ecclesiae Latinae et Ecclesiarum Orientalium.*
Roma 1969, 77 p. (excerpta).
27) METE Eugenio, *Il matrimonio per procura.*

1969

- 28) CASTILLO JIMENEZ Umberto, *Canon 1131 § 1. Las sevicias como causa de separación temporal.*

1970

- 29) DEFILIPPI G. Battista, *De natura potestatis absolvendi a peccatis (Studium historicum a Concilio Tridentino ad Conc. Vat. II).*
30) KÖNIGSMANN Josef, *Allgemeine Eheheilungen in der Wurzel. Eine Untersuchung zur Problematik der verschiedenen Dokumente und zur Entwicklung der Eheheilung in der Wurzel.*
Steyl (Nederland) 1971, XXIII-182 p.
31) MANJOTIĆ Josip, *Relatio ius inter et libertatem matrimonium contrahendi.*
Rijeka (Jugoslavia) 1971, 52 p. (excerpta).

1971

- 32) ALESSANDRO John, *Gratian's Notion of Marital Consummation.*
Roma 1971, 108 p. (excerpta).

- 33) BRESSAN Luigi, *Il canone tridentino sul divorzio per adulterio e l'interpretazione degli autori*.
Analecta Gregoriana n. 194, Roma 1973, XXVII-366 p.
- 34) FONTEZ Pierre, *Les diverses étapes de la laicisation du mariage en France*.
Perpignan (France) 1972, 164 p. (excerpta).
- 35) KELLY William, *The position of Pope Gregory the Second on Divorce and Remarriage. A canonical-historical investigation of the letter «Desiderabilem Mihi», with special reference to the response «Quod proposuisti»*.
Analecta Gregoriana n. 203, Roma 1976, 333 p.
- 36) KOS Stanislaus, *De matrimonii aestimatione iuridico-morali in scriptis ecclesiasticis primorum quattuor saeculorum*.
Roma 1971, 56 p. (excerpta).

1972

- 37) TAYLOR Gerald, *Statutum iuridicum matrimonii christiani in Tanganyka (Tanzania)*.

1973

- 38) ASCHEMANN Georg, *Die lehre über die Unaflöslichkeit der vollzogenen christlichen Ehe während des Zeitraums vom Tode Innocenz' III. bis zum Konzil von Trient (Dekretalisten-Caetanum-Ambrosius Catharinus-Tridentinum)*.
- 39) SCHWARZ Reinhold, *Die Eigenberechtigte Gewalt der Kirche*.
Analecta Gregoriana n. 196, Roma 1974, XXXV-141 p.

1974

- 40) BOCCAFOLA Kenneth F., *The Requirement of Perpetuity for the Impediment of Impotence*.
Analecta Gregoriana n. 200, Roma 1975, 156 p.
- 41) BONNET Piero Antonio, *L'essenza del matrimonio canonico. Contributo allo studio dell'amore coniugale. Il momento costitutivo del matrimonio*.
Roma 1976, 87 p. (excerpta).
- 42) KOSTRZEWA Władysław, *De episcoporum potestatis dispensandi in legibus matrimonialibus evolutione a Concilio Tridentino ad Paulum VI (tensio inter tendentiam centralisationis et decentralisationis)*.
Roma 1975, 72 p. (excerpta).

1975

- 43) HIGGINS Michael, *The Anointing of the Sick: The Historical Evolution of the Discipline of the Sacrament*.
San Diego (California-USA), 1975, VIII-193 p.

1976

- 44) AVILA CASTAÑEDA Manuel M., *La consumación conyugal indisoluble*.
Bogotá (Colombia) 1979, 79 p. (excerpta).

1977

- 45) LOZANO ZAFRA Jorge G., *La integridad de la confesión. Precepto positivo divino o norma eclesiástica?*
Roma 1977, 62 p. (excerpta).

1978

- 46) DAVID Marie-Bernard, *L'impuissance est-elle un empêchement de droit naturel ou positif? Etude historico-critique de la thèse de Ponce de León*.
Analecta Gregoriana n. 220, Roma 1981, 201 p.

1979

- 47) GAONA MORENO Jesús, *El derecho de matrimonio en los menores según las Decretales de Gregorio IX*.
48) GRAHAM James J., *Transexualism and the Nullity of Mariage*.
Philadelphia (U.S.A.) 1979, 196 p.
49) MONSANTO Rey Manuel, *Conjugal Love and Fear in the Matrimonial Consent. A Study of the Origin of the Invalidating Efficacy of Fear in the Light of Conjugal Love*.
Roma 1979, 66 p. (excerpta).

1980

- 50) DALTON William J., *The Meaning of the Juridical Figure «causam dans contractui» in Canons 1083 and 1084 of the Code of Canon Law. A Canonico-Historical Investigation*.
51) MINNERATH Roland, *La doctrine de Vatican II sur la liberté*

religieuse et son application dans les Concordats post-conciliaires.

Roma 1980, 57 p. (excerpta).

- 52) RODE Jorge, *La inseparabilidad entre el contrato matrimonial y el sacramento. Evolución histórica del problema.*
- 53) ZENARI Mario, *Chiesa e stato in Innocenzo Liruti, 1741-1827.* Roma 1981, 56 p. (excerpta).

1981

- 54) GEISSLREITER Karl A., *Die neue Mischehengesetzgebung unter Besonderer Berücksichtigung ihrer Anwendung in Deutschland.* Roma 1982, 71 p. (excerpta).
- 55) PEKALSKI Ireneusz, *Evoluzione delle competenze delle congregazioni della Curia Romana.* Roma 1982, 93 p. (excerpta).
- 56) RODRIGUEZ VENTURA Carmelo, *La competencia del Principe en el matrimonio de los infieles. Estudio monográfico-histórico de la controversia del siglo XIX.*
- 57) SCHNYDER Stefan, *Das Objekt des Ehewillens. Zur Lehre der Tradition im Mittelalter und zu ihrer Entwicklung bis zur Fragestellung in der neuesten Diskussion.* Brig (Schweiz) 1982, XXVI-424 p.

1982

- 58) PAVON FUENTE Germán T., *Evolución del factor subjetivo en la relevancia invalidante del miedo en el matrimonio, can. 1087 C.I.C.* Roma 1982, 76 p. (excerpta).
- 59) VASQUEZ GOMEZ Jorge J., *Interpretación patristica del Génesis 2,18-23. Significado de la expresión «mutuum adiutorium» hasta San Agustín.* Roma 1982, 83 p. (excerpta).
- 60) ZDARSA Konrad, *Die Erforderliche Reife zum Empfang des Firmsakraments nach Disziplin der Kirche im Zwanzigsten Jahrhundert. Der Weg vom Codex Iuris Canonici zum erneuerten kirchlichen Gesetzbuch (Eine rechtshistorischer Überblick).* Roma 1982, 156 p. (excerpta).

1983

- 61) BROGLIO Timothy, «*Communicatio in Sacris*» as it is Treated in Canon 797 the Proposed Schema of the Code of Canon Law (c. 844 of the New CIC) in Relation to the Ecclesial Communities of the West.
Roma 1983, 134 p. (excerpta).
- 62) CABERLETTI Giordano, *L'oggetto essenziale del consenso coniugale nel matrimonio canonico*.
Brescia (Italia) 1985, 202 p.
- 63) CECHELE Arturo, *L'atteggiamento attuale della Chiesa Italiana verso i divorziati risposati*.
Padova (Italia) 1983, 96 p. (excerpta).
- 64) IBÁÑEZ Carlos M., *Error de cualidad que redunde en error de la persona. Evolución histórica del concepto desde sus orígenes hasta el Código*.
- 65) MASTROTTO Severino, *L'educazione della prole come elemento essenziale dell'oggetto formale del consenso matrimoniale*.
Roma 1984, 150 p. (excerpta).
- 66) ORBANIĆ Zeljko, *L'atteggiamento e la prassi della Chiesa sull'età del battesimo*.

1986

- 67) BAUDOT Denis, *L'inseparabilité entre le contrat et le sacrement de mariage. La discussion après le Concile Vatican II*.
Analecta Gregoriana n. 245, Roma 1987, 396 p.
- 68) MECONCELLI Michele, *Immaturità psicologica ed ignoranza della natura del matrimonio*.

1987

- 69) SABLE Robert M., «*Dolus*» and «*error conditionis servitutis*». *A Critical Historical Analysis*.
Roma 1987, XV-403 p.
- 70) STEIDL Hermann, *Die Theorie des Dolus in Spiritualibus. Eine Rechtshistorische Studie*.
Roma 1987, 396 p.

1988

- 71) HENNES Karl-Rainer, *Die Einfache Gültigmachung ungültiger Ehen nach Willensmangel*.
Aachen (Germania) 1988, 150 p. (excerpta).

- 72) KOLISANG Themelo Patrick, *Matrimonial Consent among Southern Africa*.
Roma 1988, XXVI-77 p. (excerpta).

1989

- 73) DACANAY Adolfo N., *The Meaning of Matrimonium ratum. A Study of the Concept in the Corpus Juris Canonici, among the Decretists and Decretalists (1140-1340) and Five Medieval Theologians*.
74) CORDILEONE Salvatore, *General Absolution: A Study of the Present Norms in their*.
Roma 1989, XXIII-216 (excerpta).

Appendix¹

1964. 1. R., J.J., Convalidatio matrimonii invalidi ob metum gravem.

1965. 2. R.B., Legislatio canonica de sponsalibus et iis quae matrimonii celebrationi praemitti debent in iure synodali Poloniae saec. XIV-XVIII. 3. S.S. De condicione potestativa apud iurisprudentiam rotalem.

1966. 4. L., C.A., De scientia minima necessaria ad consensum matrimoniale valide praestandum, secundum doctrinam Auctorum et Iurisprudentiam canonicam.

1967. 5. M.a M., De amore coniugali in controversia recenti circa matrimonii fines. 6. M.da C., Hierarchia dos fins na estrutura juridica do matrimónio desde Sánchez à promulgação do Código. 7. SZ.I., Obligatio praestandi cautiones in iure matrimoniali. 8. TCH., P.Cl., De matrimonio apud tribus Handa-Mwila-Kuanyama. 9. Z.R., Procreatio responsabilis et consensus matrimonialis canonicus: Inquisitio historico-critica in litteraturam canonicam, inde a quaestionibus de continentia periodica usque ad hodiernum statum quaestionis.

¹ In hac Appendice colligimus 19 dissertationes, quae diversis de causis ad defensionem non pervenerunt, saltem adhuc; tamen omnes P. tris Navarrete dedicationis obiectum fuerunt.

1968. 10. *Mc.D.*, Historia potestatis Romani Pontificis dissolvendi matrimonia rata non consummata.

1975. 11. *I.I.*, *P.M.*, Matrimonium traditionale apud «Bambara»: fecunditas conditio eorum matrimonii.

1977. 12. *SZ.W.*, De aversione in matrimonio ex metu nulliter contracto.

1978. 13. *K.J.*, De confessione a subdito suo Superiori religioso reddita.

1980. 14. *C.E.*, Doctrina Magisterii Pii IX et Leonis XIII circa inseparabilitatem contractum inter et matrimonii sacramentum.

1982. 15. *K. Zv.*, Communicatio in sacris. Possibilitates et difficultates in relationibus inter catholicos et christianos orientales plenam unionem cum Sede Romana non habent.

1983. 16. *ST.J.*, Excusatio legis in campo matrimoniali.

1985. 17. *C.*, *E.M.*, Relatio iura supernaturalia inter et naturalia.

1986. 18. *A.R.*, *G.A.*, Notio copulae consummativae matrimonii iuxta recentiores theorias.

1988. 19. *N.*, *E.M.*, De errore doloso circa qualitates determinatas ob abusum drogarum (can. 1098).